

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Personer med funktionsnedsättning – en potentiell rekryteringsbas

Vård- och omsorgscollege nationellt

Carin Bergström

Innehållsförteckning

Inledning.....	3
Bakgrund	3
Tillvägagångsätt/metod.....	4
Resultat.....	4
Rapport av Skolverket	4
Avhandling.....	6
Projektets dialogpartner	7
Föreningen för utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna (FUB)	7
Myndigheten för delaktighet	7
Fokusgrupper.....	7
Enkät till regionala och lokala VO-College.....	8
Analys	9
Slutsatser/rekommendationer	10
Vård- och Omsorgscollege.....	10
Andra aktörer och sammanhang.....	11
Bilagor.....	11
Bilaga 1	12
Bilaga 2	21

Inledning

Det förberedande nationella ESF-finansierade projektet Fokus vård och omsorg genomfördes mellan 1 december 2015 – 30 juni 2016. Projektet byggde på ett utredande arbete inom Vård- och omsorgscollege (VO-College) som pågick hösten 2014 och våren 2015. I grunden fanns ett inriktningsbeslut angående huvudinriktningarna för ett utvecklingsprojekt inom ramen för VO-College som styrelsen fattade i maj 2014.

I arbetet har flera strukturella och organisatoriska utmaningar för en fungerande kompetensförsörjning i branschen identifierats. Under det förberedande projektet har flera av de viktigaste utmaningarna för kompetensförsörjningen inom vård och omsorg kartlagts, konkretiserats och analyserats. Hur VO-College kan bidra i den fortsatta utvecklingen har också utretts.

Bakgrund

En av de utmaningar som det nationella projektet *Fokus vård och omsorg* utgår ifrån är ett av de områden som ESF-rådet har pekat på i utlysningen, nämligen att kartlägga och analysera kompetensförsörjning ur ett ickediskrimineringsperspektiv, som bland annat omfattar inkludering av personer med funktionsnedsättning.

En potentiell rekryteringsbas är personer med funktionsnedsättning, som har svårt att få tillträde till branschen. Ur ett kompetensförsörjningsperspektiv är det nödvändigt att underlätta tillträdet till arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning. En möjlighet skulle kunna vara att involvera gymnasiesärskolans program Hälsa, vård och omsorg i VO-College struktur och genom det erbjuda arbetsförlagt lärande (apl-platser)¹ med utbildade handledare som ett sätt att stärka samverkan mellan utbildning och arbetsliv. Det skulle kunna vara en väg som bidrar till att fler personer från gymnasiesärskolan på sikt kan få arbete med eller utan anställningsstöd från Arbetsförmedlingen i stället för Daglig verksamhet. Det är dock ett effektmål att arbeta mot långsiktigt.

Gymnasiesärskolan

Gymnasiesärskolan i Sverige är fyraårig och frivillig och vänder sig till ungdomar med utvecklingsstörning. Gymnasiesärskolan reformerades 2013 och sedan dess finns det nio yrkesinriktade nationella program. Ett av dessa är programmet Hälsa vård och omsorg. Eleverna får grundläggande kunskaper i service och omsorg inom fritids- och vårdsektorn. Utbildningen förbereder eleverna för att kunna arbeta med t.ex. kost och hälsa, omsorgsarbete och vård. Under utbildningen lär sig eleverna också att utveckla ett serviceinriktat förhållningssätt och förmåga att kommunicera och samverka med andra människor. Enligt den senaste statistiken från Skolverket går 188 elever programmet Hälsa, vård och omsorg. Utbildningen bedrivs i dag vid 47 skolor i 43 kommuner i landet.

¹ Apl innebär att kurser eller delar av kurser förläggs till en eller flera arbetsplatser.

Tillvägagångssätt/metod

I det utredande arbetet inom projektet har dialog förts med projektets dialogpartner, inläsning av litteratur i form av rapport från Skolverket gällande uppföljning av Gymnasiesärskolan efter reformen 2013 har gjort och en under projektets gång färdig doktorsavhandling "Sysselsättning och social rättvisa" har fungerat som underlag. Dessutom har en enkät skickats ut till regionala och lokala college med frågor om möjligheter och utmaningar kopplat till gymnasiesärskolans program Hälsa vård och omsorgs möjlighet att ingå i VO-College struktur.

Utöver ovanstående, har Forum Carpe genomfört fokusgrupper, en med elever som studerar vid programmet Hälsa vård och omsorg i Stockholms län och en med lärare och apl-ansvarig. Forum Carpe är en samverkan mellan de 26 kommunerna i Stockholms län som samordnar kompetens- och verksamhetsutveckling inom området stöd till personer med funktionsnedsättning. Dessutom har Göteborgsregionens Vård- och omsorgscollege i sin delstudie genomfört en fokusgrupp med elever på gymnasiesärskolans program Hälsa vård och omsorg och resultatet har delvis fungerat som underlag även i arbetet med den här rapporten.

I texten i det här dokumentet används både begreppen *utvecklingsstörning* och *intellektuella funktionsnedsättningar*. Det är olika begrepp för samma funktionsnedsättning och används här utifrån vilken källa som refereras till. Begreppet utvecklingsstörning används i lagstiftning etc., medan intellektuella funktionsnedsättningar får betecknas som ett mer modernt begrepp.

Resultat

Nedan redovisas resultaten från det förberedande projektet med fokus på möjligheten för gymnasiesärskolans program Hälsa vård och omsorg att ingå i VO-College struktur. Det skulle kunna vara ett första steg mot att stärka samverkan mellan skola och arbetsliv. Frågan behöver dock sättas i ett sammanhang och därför redovisas även resultat från de litteraturstudier som ingått i arbetet samt dialog med projektets dialogpartner.

Rapport av Skolverket

Skolverket publicerade rapporten *Gymnasiesärskolan, uppföljning och analys av 2013 års reform* under våren 2016. Rapporten gjordes relativt kort tid efter att förändringen av gymnasiesärskolan trätt i kraft, men pekar ändå på en del utmaningar. Nedan redovisas några utmaningar, för den intresserade hänvisas till rapporten i sin helhet.

Reformeringen av gymnasiesärskolan som trädde i kraft 2013 innebar att skolformen i flera delar gjordes om för att likna gymnasieskolan. Gymnasiesärskolan har genom reformen fått nya program, elevernas valfrihet har ökat och nya bestämmelser ska säkerställa att endast elever som tillhör gymnasiesärskolans målgrupp mottas i skolformen. Utbildningen i gymnasiesärskolan är till för den som inte har förutsättningar att klara gymnasieskolans kunskapskrav på grund av en utvecklingsstörning eller en förvärvad hjärnskada. Sedan 2010 års skollag infördes ingår elever med autism eller autismliknande tillstånd bara i målgruppen om de också har en utvecklingsstörning eller förvärvad hjärnskada.

I den reformerade gymnasiesärskolan finns nationella och individuella program, medan den tidigare möjligheten att erbjuda specialutformade program är borttagen. Genom reformen ändrades reglerna

för antagningen så att gymnasiesärskolans elever i större utsträckning kan välja program, skola och i vilken kommun de vill gå. Tidigare var det huvudmannen som efter samråd med elev och vårdnadshavare beslutade vilket program eleven skulle gå.

Samtliga nationella program i gymnasiesärskolan ska förbereda eleverna för ett yrkesliv och en central del i utbildningen är det *arbetsplatsförlagda lärandet* (apl). Kraven är större på att apl ska höra ihop med de olika nationella programmen och att det är programmets ämnesplaner som ska styra innehållet i apl, jämfört med den *arbetsplatsförlagda undervisningen* (apu) som fanns enligt det tidigare regelverket. Eleverna ska genomföra minst 22 veckor apl på alla nationella program inom gymnasiesärskolan.

Antalet elever i gymnasiesärskolan har minskat under den senaste femårsperioden. Till stor del förklaras nedgången av en minskning i antalet ungdomar i gymnasieåldern. Dessutom har andelen av alla elever i gymnasieåldern som går i gymnasiesärskolan minskat mellan 2012 och 2014. Det kan bland annat förklaras med att ungdomar med autism inte längre tillhör målgruppen för skolformen, men även med att elever som gått grundsärskolan väljer att gå något av introduktionsprogrammen inom ramen för gymnasieskolan istället för ett av gymnasiesärskolans program.

Apl-platser

Rapporten redovisar en del positiva kommentarer om apl och den ökade kopplingen mellan skola och arbetsliv som reformen medfört. Apl kan enligt kommentarerna i rapporten, stärka elevernas förutsättningar att få en koppling till arbetsmarknaden. Men sammantaget visar resultaten att det är problematiskt för många skolor att få apl att fungera som det är tänkt. Svårigheter handlar om att ordna apl-platser, kunna ge tillräckligt stöd till handledare på arbetsplatserna och utforma apl så att alla i den nuvarande elevgruppen klarar av att genomföra den. Men Skolverket poängterar att det finns skolor där apl verkar fungera bättre än på andra. Det kan t.ex. handla om att skolan samarbetar med kommunens arbetsmarknadsverksamhet för att rekrytera handledare till apl inom kommunala verksamheter.

I rapporten beskriver Skolverket att sex av tio rektorer i en enkät anger att det är ganska svårt eller mycket svårt att ordna utbildningsrelevanta apl-platser, men att tillgången skiljer sig åt mellan programmen. Sämst är utsikterna enligt rektorerna för programmet för estetiska verksamheter och programmet för samhälle, natur och språk, och bäst är utsikterna för programmet för hotell, restaurang och bageri. Intervjuerna visar att studie- och yrkesvägledare, men även yrkeslärare och annan personal, lägger mycket tid på att bygga upp kontakter med branscher och arbetsgivare i syfte att få apl-platser. Förutom att gymnasiesärskolans målgrupp har sina särskilda förutsättningar som arbetsplatserna måste ta hänsyn till, råder också konkurrens med andra skolformer och utbildningar om platserna.

Den ändrade elevgruppen

I de kommuner som Skolverket besökt under arbetet med uppföljningen, bedömer lärare att en betydande andel av deras nuvarande elever kommer att ha mycket omfattande behov av stöd för att kunna genomföra apl. Att fler elever har stora stödbehov kan göra det än mer problematiskt att hitta apl-platser som är utbildningsrelevanta. Det ställer också höga krav på stöd till handledarna.

I rapporten beskrivs att trots omfattande förberedelser inför valet till gymnasiesärskolan och att de flesta får gå den utbildning som de väljer, finns ändå uppgifter i intervjuer om att alla elever inte har förstått kopplingen mellan det program de har valt och vilket typ av arbete det leder till. Nuvarande system bygger på att eleverna kan välja ett program inom gymnasiesärskolan och förstå konsekvenserna av sitt val. Svårighet att förstå konsekvenser kan emellertid vara en del av den funktionsnedsättning som en utvecklingsstörning ger.

Förutom ovanstående beskriver rapporten en önskan från skolan om mer samverkan med offentliga arbetsgivare och kommunpolitiker. Skolan bör samverka med både arbetsliv och andra aktörer dels för att få till stånd apl, dels för att skapa förutsättningar för en fortsättning på arbetsmarknaden för ungdomarna efter gymnasiesärskolan.

Skolverket menar att uppföljning är genomförd kort tid efter reformeringen av gymnasiesärskolan, men anser att det finns anledning att särskilt uppmärksamma några viktiga aspekter.

Samhället och offentliga arbetsgivare behöver bli mer aktiva

Den svenska funktionshinderpolitiken utgår från FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Funktionshinderpolitiken handlar om att skapa ett samhälle utan hinder för delaktighet och med jämlika levnadsvillkor för människor med funktionsnedsättning. Ett mål är att samhället ska utformas så att människor med funktionsnedsättning i alla åldrar blir fullt delaktiga i samhällslivet. Reformeringen av gymnasiesärskolan är tänkt att bidra till en grundläggande förändring när det gäller synen på hur ungdomar ska kunna bidra i arbetslivet efter slutförda gymnasiesärskolestudier. Skolverket skriver vidare att detta bygger på tanken att det finns uppgifter som mer eller mindre alla kan klara av och att alla ska kunna bidra efter sin förmåga. Här behöver både offentliga och privata arbetsgivare se över vilka arbetsuppgifter som skulle kunna utföras av gymnasiesärskolans målgrupp, enligt rapporten.

Avhandling

Jessica Arvidsson, Högskolan i Halmstad, disputerade i maj 2016 på avhandlingen "Sysselsättning och social rättvisa". Avhandlingen presenterar resultat från en registerstudie som omfattar 12 269 elever som gick ut gymnasiesärskolan mellan 2001 och 2011. Resultatet baseras därmed på elever som gick i gymnasiesärskolan innan den reformerades 2013. Resultatet är ändå intressant, då det är den första studien i sitt slag.

Avhandlingen visar att mindre än hälften, 47 procent, av de före detta sarskoleeleverna har daglig verksamhet, hela 22,4 procent arbetar och 6,6 procent studerar. Avhandlingen visar även att 24 procent, tillhör kategorin "någon annanstans" och har vare sig daglig verksamhet, ett arbete eller är studerande.

Studien visar också att det finns stora könsskillnader, 70 procent av de som har ett arbete är män och 30 procent är kvinnor. Även boendeort spelar en viss roll för möjligheten att få arbete, svårast är det i storstäder. Även föräldrarnas utbildningsbakgrund påverkar vad eleverna gör efter skolan. De som har högutbildade föräldrar har oftare sysselsättning inom daglig verksamhet än arbete och de som har lågutbildade föräldrar har i högre utsträckning ett arbete. Avslutningsvis visar avhandlingen att

de som har föräldrar som är födda i ett utomeuropeiskt land oftare studerade eller tillhörde kategorin ” någon annanstans”

Avhandlingen lyfter fram vikten av att både den offentliga och privata sektorn behöver tydligt betrakta personer med intellektuell funktionsnedsättning som en viktig resurs i samhället och på arbetsmarknaden.

Avhandlingen som innehåller mycket intressanta resultat, kan med fördel läsas i sin helhet av den intresserade.

Projektets dialogpartner

Föreningen för utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna (FUB)

I dialogen med ombudsman med ansvar för skolfrågor vid Föreningen för utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna (FUB), bekräftades bilden av att det är svårt för elever vid gymnasiesärskolan att få apl-platser. Just apl-platser kan vara den första kontakten med arbetslivet för alla ungdomar och förstås då även för ungdomar som går något av programmen inom gymnasiesärskolan.

Myndigheten för delaktighet

Under arbetet med det förberedande projektet har dialog förts med representant från Myndigheten för delaktighet. Dialogen har bekräftat behovet av att utbildning och arbetsliv närmar sig varandra. Det är något som även bekräftas i den rapport som myndigheten publicerade den 30 juni 2016.

Rapporten *Utvärdering och analys av funktionshinderspolitiken 2011-2016* beskriver att personer med funktionsnedsättning har lägre utbildningsnivå än befolkningen i övrigt. I rapporten beskrivs även att andelen personer med funktionsnedsättning i arbete är betydligt lägre än i befolkningen i övrigt. Det finns stora problem vid övergången från skola till arbetsmarknad. Enligt rapporten pekar studier på att personer med funktionsnedsättning inte får tillgång till de stöd som kan erbjudas. De riktade arbetsmarknadssatsningar som har gjorts tycks ha haft liten effekt för individen.

Personer med funktionsnedsättning upplever sig fortfarande som diskriminerade på arbetsmarknaden. Den vanligast förekommande problematiken är diskriminerande attityder bland arbetsgivare. Glädjande är dock att enligt rapporten har den offentliga sektorn förbättrat sitt arbete som arbetsgivare under strategiperioden och den generella tillgängligheten tycks ha ökat. Uppföljning visar dock att majoriteten av personer med funktionsnedsättning är anställda inom privat sektor.

Utöver kontakterna med projektets dialogpartner, har dialog förts även med Stiftelsen Activa i Örebro. Activas verksamhetsidé är att stödja och vägleda människor som ofrivilligt står utanför arbetsmarknaden. De vänder sig till människor med konstaterad eller misstänkt funktionsnedsättning. Activa utgår från varje individs förutsättningar och förmågor för att matcha den arbetssökandes kompetens mot arbetsmarknadens behov. Övergången mellan gymnasiesärskolan och arbetslivet är något som Activa arbetat med.

Fokusgrupper

Forum Carpes genomförda fokusgrupper visar att det finns många frågor som behöver diskuteras, bland annat vad utbildningen kan leda till för arbete kopplat till utbildningens innehåll, apl och ett

framtida arbetsliv. En bra utbildning, med relevant apl skulle på sikt kunna bidra till att fler personer med funktionsnedsättning kan få ett arbete med eller utan anställningsstöd från Arbetsförmedlingen.

Fokusgrupperna bekräftar att det kan vara svårt att få tillträde till branschen och att möjligheten att komma ut i praktik är viktig på många sätt. Den bekräftar också att handledaren är mycket viktig. Vad som också framkommer är att det innebär ett ganska stort arbete för skolorna att hitta praktikplatser och att få till stånd handledarutbildningar. Lärarna konstaterar att utan privata aktörer skulle de inte få många praktikplatser.

Fokusgrupperna belyser en utmaning med programmet, eleverna "blir inget" efter gymnasiesärskolan. De behöver en titel som "får plats" i arbetslivet och inte konkurrerar med t ex barnskötare och undersköterskor, i ett arbetsliv med ökade krav. Rapporten kan läsas i sin helhet i bilaga 1, *Fokusgrupper elever, lärare och apl- ansvariga – Gymnasiesärskolans program Hälsa vård och omsorg*.

Enkät till regionala och lokala VO-College

Som en del i projektets utredningsarbete angående gymnasiesärskolans program Hälsa, vård och omsorgs möjlighet att kunna ingå i Vård- och omsorgscollege samverkanstruktur, skickades en enkät ut till regionala och lokala styrgrupper. Frågor som ställdes i enkäten handlade främst om möjligheten att erbjuda apl-platser, något som är en del av samverkan inom VO-College. 29 svar totalt kom in, varav två efter den utsatta svarstiden. 27 svar finns med i bilaga till rapporten, men alla svar har tagits med i resultatredovisningen nedan.

Nedan redovisas några av de frågor som ställdes i enkäten och en sammanfattning av svaren. En mer omfattande redovisning, med exempel på svar på öppna frågor, finns i bilaga 2, *Resultat av enkät till regionala och lokala VO-College om gymnasiesärskolan*. Bland annat ställdes följande frågor i enkäten:

- *Har ni någon samverkan/kontakt med gymnasiesärskolan i ert college i dagsläget?*
- *Vilka **möjligheter** ser ni med att erbjuda elever från gymnasiesärskolans program Hälsa vård och omsorg APL platser?*
- *Vilka **utmaningar/ svårigheter** ser ni med att erbjuda elever från gymnasiesärskolans program Hälsa vård och omsorg APL platser?*

Sammanfattningsvis kan sägas att svaren visade att det finns flera möjligheter när det handlar om att erbjuda apl-platser, men även en del utmaningar.

Möjligheter

Bland möjligheterna nämns äldreomsorgen som mer lämpligt område att erbjuda apl-platser än andra delar av vård och omsorg. Utbildade handledare är en förutsättning för att erbjuda apl och de svar som kommit in visar att de handledare som finns i verksamheterna och även VO-College nationella handledarutbildning skulle behöva kompletteras med en modul som handlar om gymnasiesärskolan som skolform, programmet Hälsa vård och omsorg, funktionsnedsättningen och dess konsekvenser etc. Ett förslag i enkäten är att eftersom det gäller ett så litet antal elever vore det bästa att varje kommun utser 1-2 enheter som blir duktiga på att ta emot elever från gymnasiesärskolan.

Utmaningar

När det gäller utmaningar så beskrivs det i termer av det gäller att hitta rätt arbetsplatser och arbetsuppgifter som är kopplade till programmet eleverna läser. Något som återkommer kopplat till utmaningar är handledarresurser, som förutom rätt kompetens även handlar om tid för uppdraget, något som behöver kompenseras ekonomiskt. Dessutom påpekas svårigheten med att få apl-platser, då det många gånger är stor efterfrågan på dessa.

Handledare

När det gäller frågor om befintliga handledares kompetens att handleda elever från gymnasiesärskolan och om VO-College nationella handledarutbildning ger rätt kompetens för att handleda elever från gymnasiesärskolan, var svaren relativt lika. Det som framkom var att det, förutom handledarutbildning, behövs mer kunskap om olika funktionsnedsättningar och dess konsekvenser, men även mer kunskap om programmet Hälsa vård och omsorg. Svaren visade även att det inte ansågs vara något som alla handledare behövde kunna, utan att det kan räcka med några som är specialiserade på det. Utbildade handledare ses som en förutsättning för att kunna erbjuda apl-platser.

Analys

Skolverkets rapport pekar på en del utmaningar med den reformerade gymnasieskolan. Bland annat har det visat sig vara svårt att hitta apl-platser som har anknytning till det program som eleverna läser. Svårigheten att hitta platser bekräftas även av dialogen med representant vid Föreningen för utvecklingsstörda barn, ungdomar och vuxna, FUB som varit en av projektets dialogpartner. Att hitta bra apl-platser med utbildade handledare kan vara en av lösningarna för att underlätta övergången mellan gymnasiesärskolan och arbete i någon form. Det är utmaningar kopplat till alla programmen i gymnasiesärskolan, i alla fall mer eller mindre.

Den enkätundersökning som är genomförd inom VO-College lyfter fram fler möjligheter än hinder med att erbjuda apl-platser för programmet Hälsa vård och omsorg i verksamheterna inom vård och omsorg. Det är långt ifrån alla college som har besvarat enkäten, men tillräckligt många för att den ska kunna beskriva både möjligheter och utmaningar. Då elevunderlaget i programmet än så länge är litet, är ett av förslagen i enkätundersökningen att utse vissa arbetsplatser där eleverna kan tas emot och där speciella handledare utses och får utbildning säkerligen en framkomlig väg att börja.

Både Skolverkets rapport och VO-College enkätundersökning visar på vikten av utbildade handledare. Det behövs troligtvis mer kunskap om gymnasiesärskolans och programmets mål och om funktionsnedsättningen och dess konsekvenser för att det ska fungera bra. Förutom att handledaren behöver mer kunskap, så behöver både chef och övriga medarbetare i arbetsgruppen ha grundläggande kunskap om ovanstående för att tillsammans skapa bra förutsättningar. Det kan säkerligen lösas genom samverkan mellan arbetsplatserna och gymnasiesärskolan, något som är grunden i certifiering i VO-College. Även samverkan med FUB lokalt skulle kunna ge delar av den kunskap som arbetsplatserna behöver.

Genom att satsa på att komplettera befintlig handledarutbildning kan troligtvis möjligheten till fungerande apl-platser öka. Här finns goda exempel, som Karlstad kommun, där det redan i dag finns en sådan kompletterande handledarutbildning.

Enligt FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, har personer med funktionsnedsättning rätt till arbete på samma villkor som andra. Konventionen utgår från grundläggande principer som jämlikhet och ickediskriminering. Konventionen är vägledande för funktionshinderspolitiken. Detta kan kopplas till det som både Jessica Arvidssons avhandling och Skolverkets rapport lyfter fram, nämligen vikten av att både den offentliga och privata sektorn tydligt behöver betrakta personer med intellektuell funktionsnedsättning som en viktig resurs i samhället och på arbetsmarknaden. I Forum Carpes fokusgrupper lyfts en problematik med koppling till arbetsmarknaden, att eleverna inte "blir något" efter avslutad utbildning. Det är en fråga som behöver diskuteras vidare, både utifrån skolans perspektiv och utifrån det framtida arbetslivet för elever som gått gymnasiesärskolan.

Ett intressant resultat hämtat från fokusgrupperna är vikten av studie- och yrkesvägledning. Det kan vara så att studie- och yrkesvägledningen för elever som ska välja gymnasiesärskolans program behöver stärkas, för att eleverna ska få stöd i att förstå vad de olika utbildningarna kan leda till. Om välgrundade val av utbildning görs i så stor utsträckning som möjligt, underlättas troligtvis apl som kan vara den första kontakten med arbetslivet. Att inte se konsekvenser av olika val kan dock vara en del av funktionsnedsättningen, precis som Skolverket skriver i sin rapport.

Avslutningsvis är frågan om könsbundna yrkes- och utbildningsval intressant att lyfta fram. Jessica Arvidssons studie visar att det finns stora könsskillnader, 70 procent av de som har ett arbete är män och 30 procent är kvinnor. Just könsskillnaden är intressant ur Fokus vård och omsorgs perspektiv, där man kan anta att det är fler kvinnor än män som går programmet Hälsa vård och omsorg.

Om VO-College med dess samverkande parter med både offentliga och privata arbetsgivare arbetar för att certifiering för programmet Hälsa, vård och omsorg blir möjligt, tas ett viktigt steg som på sikt skulle kunna bidra till att fler personer med funktionsnedsättning faktiskt får ett arbete med eller utan anställningsstöd från Arbetsförmedlingen. Om möjligheten för programmet att ingå i VO-College struktur skapas, skulle det på sikt eventuellt kunna bidra till att öka kvinnornas möjlighet att få någon form av anställning. Det ligger dock utanför det förberedande projektets mål, men skulle kunna bli en effekt av det på lång sikt.

Slutsatser/rekommendationer

Vård- och Omsorgcollege

Enligt en sammanvägning av resultaten i det utredande arbetet skulle en certifiering av programmet inom VO-College struktur kunna vara möjlig och skapa ett mervärde för eleverna och bidra till att efterleva FN konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Det kvarstår dock beslut av styrelsen i VO-College i frågan, något som inte har ingått i projekt målet. Det finns även anledning att lämna delar av resultaten till andra aktörer, såsom Skolverket, FUB och även till Svenska ESF- rådet.

Inför en fortsatt dialog inom VO-College, samt inför ett eventuellt beslut behöver följande punkter finnas med.

- Kriterier för certifiering av gymnasiesärskolans program Hälsa vård och omsorg behöver arbetas fram.

- VO-College nationella handledarutbildning behöver kompletteras med en modul som vänder sig till de handledare som ska handleda elever från gymnasiesärskolan.
- Ett förslag i den enkätundersökning som genomförts är att utse vissa arbetsplatser där eleverna kan tas emot, där speciella handledare utses och får utbildning.
- Samverkan med intresseorganisationer som FUB och Hjärnskadeförbundet Hjärnkraft skulle säkerligen kunna resultera i mer kunskap om en kompletterande modul till handledarutbildningen ska tas fram.

Andra aktörer och sammanhang

Det finns även förslag som kan vara av intresse även för andra yrkesprogram inom gymnasiesärskolan och därmed av intresse för Skolverket i första hand, men möjligen även förslag som skulle kunna ligga till grund för ett nationellt Socialfondsprojekt.

Handledarutbildning

I VO-College finns en nationell handledarutbildning, som bygger på Skolverkets handledarutbildning. I det förberedande projektet Fokus vård och omsorg har det tydliggjorts att VO-College nationella handledarutbildning skulle behöva kompletteras med en modul som vänder sig till de handledare som ska handleda elever från gymnasiesärskolans program Hälsa vård och omsorg.

Utveckling av en sådan (yrkesprogramspecifik) modul bör vara av intresse för Skolverket, då alla yrkesprogram inom gymnasiesärskolan troligtvis skulle kunna ha nytta av en sådan som modell. Även om gymnasiesärskolan ingår i Skolverkets handledarutbildning, så är det en generell utbildning. En eventuell kompletterande del till handledarutbildningen skulle kunna arbetas fram i samverkan med Skolverket och fungera som modell för andra yrkesprogram.

Intresseorganisationer

Samverkan med intresseorganisationer som FUB och Hjärnskadeförbundet Hjärnkraft skulle säkerligen kunna resultera i mer kunskap till både arbetsgrupp och handledare.

Resurser

Det är av stor vikt att extra tid avsätts för elever från gymnasiesärskolan och handledare, möjligheten till viss ekonomisk ersättning för apl-platser för gymnasiesärskolan behöver undersökas.

Vägledning

Studie- och yrkesvägledningen för elever som ska välja gymnasiesärskolans program behöver stärkas, för att eleverna ska få stöd i att förstå vad de olika utbildningarna kan leda till. Om välgrundade val av utbildning görs i så stor utsträckning som möjligt, underlättas troligtvis apl som kan vara den första kontakten med arbetslivet.

Bilagor

Bilaga 1	Fokusgrupper elever, lärare, APL ansvarig - Gymnasiesärskolans program Hälsa, vård och omsorg – Forum Carpe
Bilaga 2	Resultat av enkät till regionala och lokala VO-College om gymnasiesärskolan.

Bilaga 1

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Rapport Forum Carpe²

Fokusgrupper elever, lärare, APL ansvarig - Gymnasiesärskolans program Hälsa, vård och omsorg

Bakgrund

En potentiell rekryteringsbas inom vård och omsorg som undersöks i det förberedande projektet "Fokus vård och omsorg", är personer med funktionsnedsättning, som har svårt att få tillträde till branschen. Ur ett kompetensförsörjningsperspektiv är det nödvändigt att underlätta tillträdet till arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning. En möjlighet skulle kunna vara att involvera gymnasiesärskolans program Hälsa, vård och omsorg i VO-College struktur och genom det erbjuda Arbetsförlagt lärande (APL) platser med utbildade handledare, som kan vara ett sätt att stärka samverkan mellan utbildning och arbetsliv. Det kan vara en väg som bidrar till att fler personer från gymnasiesärskolan på sikt kan få arbete i stället för Daglig verksamhet. Det kan då komma att kräva någon form av differentierade arbetsuppgifter som förutsätter påverkan av strukturer.

Forum Carpe har under perioden april-maj 2016 genomfört fokusgrupper med elever och lärare samt APL-ansvariga för att få reda på mer om valet av gymnasieprogram, erfarenheter av APL eller tankar inför APL samt förväntningar på framtiden.

Fokusgrupperna har genomförts med inspiration från Delaktighetsmodellen (2014)³, en modell med syfte att skapa ett jämlikt samtal. Två projektledare som är utbildade utbildare i modellen samt vägledare i modellen har, tillsammans med en utbildad vägledare med egen funktionsnedsättning, genomfört fokusgrupperna. En vägledare med egen erfarenhet av både en funktionsnedsättning och

² Forum Carpe (2012) är en samverkan mellan de 26 kommunerna i Stockholms län som samordnar kompetens- och verksamhetsutveckling inom området stöd till personer med funktionsnedsättning.

³ Delaktighetsmodellen – en väg mot empowerment. Uppföljningsstudie av erfarenheter från Skåne. FoU Välfärd. Skriftserie 2014:1

behov av stöd har bidragit med ett inifrånperspektiv och främjat förtroende i samtalet som gynnat fokusgruppen.

Fokusgruppernas samtal har utgått från ett tema med ett antal frågor som stöd för att driva samtalet framåt. Vägledarnas roll har varit att se till att alla kommer till tals, fånga upp vad som sägs samt med hjälp av frågor driva samtalet framåt.

Frågorna inför fokusgrupperna har diskuterats mellan intervjuarna (vägledarna) för att präglas av allas kunskaper och erfarenheter. Under fokusgruppssamtalen har även nya frågor uppkommit ur deltagarnas kunskaper och erfarenheter.

Fokusgrupp 1 genomfördes med eleverna, fokusgrupp 2 med lärare och APL-ansvariga. Utifrån fokusgruppen med elever formulerades frågor till fokusgruppen med lärare.

Genomförande

En fokusgrupp genomfördes med fyra lärare och APL ansvarig för programmet Gymnasiesärskolans program Hälsa, vård och omsorg på en skola i Stockholms län och därefter en fokusgrupp med sex elever som gick år tre på programmet. Eleverna hade just avslutat en praktikperiod. I fokusgruppen med eleverna deltog också en av lärarna. Fokusgrupperna genomfördes som tidigare beskrivits av utbildade Vägledare i Delaktighetmodellen. En första reflektion Vägledarna gjorde efter avslutade fokusgrupper var att man inte i förväg hade varit tydlig med att i fokusgruppen med elever borde inte en lärare deltagit. Detta kan ha påverkat samtalets innehåll även om Vägledare under samtalets gång var noga med att fördela ordet och fånga upp elevernas uttryck. I vilken ordning fokusgrupperna genomfördes avgjordes av lärares, elevers och Vägledares möjligheter. I ett fördjupat projekt hade en första fokusgrupp med eleverna varit att föredra, ett samtal som skulle påverka frågorna till lärare och APL ansvarig. En avslutande fokusgrupp med eleverna igen, eventuellt tillsammans med lärare/APL ansvarig, hade kunnat fördjupa resultatet ytterligare. Att eleverna just avslutat en praktikperiod var positivt för syftet med fokusgrupperna.

Utifrån dessa förutsättningar genomfördes intervjuer/samtal i två fokusgrupper som inte hade som ambition att vara ett vetenskapligt arbete men som båda synliggjorde områden och frågeställningar som kan belysa frågeställningar i det förberedande projektet.

Inför fokusgrupperna träffades Vägledarna för att formulera frågor som präglades av allas kunskap och erfarenhet. Följande frågor blev utgångspunkt för fokusgrupperna:

Frågor till lärare och APL ansvarig

Vilket stöd ser ni att eleverna behöver inför sin praktik?

Vilket stöd behöver eleverna under praktiken?

Vilket stöd behöver arbetsplatserna för att eleverna ska få ut så mycket som möjligt av sin praktik?

Vad behöver personal och handledare på plats kring bemötande och anpassat stöd för att eleverna ska bli trygga sin roll?

Möter ni några svårigheter hos eleverna?

Är det lätt att hitta praktikplatser inom vård och omsorgsområdet?

Hur ser ni på elevernas möjligheter att få ett arbete på den öppna arbetsmarknaden?

Hur ser ni på elevernas framtida möjligheter?

Vad uttrycker eleverna för drömmar och hur ser de på sin framtid?

Frågor till eleverna

Varför valde du utbildningen "Vård, hälsa och omsorg"?

Vad är roligast med utbildningen?

Vad är svårast med utbildningen?

Hur var praktiken?

Vad fick ni göra på praktiken?

Vad var roligast?

Vad var svårast?

Hur var er handledare på praktiken?

Hur var stödet från handledaren?

Hur var stödet från lärarna under praktikperioden?

Vad händer efter skolan tror ni?

Vad skulle ni vilja arbeta med i framtiden?

Redovisning fokusgrupp lärare och APL ansvarig

Fokusgruppen med lärare och APL ansvarig utgick som sagt från de i förväg formulerade frågorna men Vägledare lät samtalen följa den väg som dialogen tog. Dialogen och svaren har i resultatredovisningen sorterats in under lämplig fråga som rubrik, detta betyder att alla frågor som ovan nämndes inte finns med i redovisningen nedan och att någon fråga kan ha tillkommit. Redovisningen bygger på de citat och svar som Vägledare skrev ner under fokusgruppen. Efter redovisningen görs en kort sammanfattande reflektion som kan ligga till grund för att vidareutveckla frågeställningar och områden att belysa i utmaningen att utveckla rekryteringsvägar och basen för rekrytering.

Vilket stöd ser ni att eleverna behöver inför sin praktik?

Stödet består av flera delar. Innan påbörjad praktik är det viktigt med kännedom om praktikplatsen, att de varit där, sett arbetsuppgifter, träffat personal och kontaktperson om möjligt. Detta kan göras genom t ex studiebesök eller att barn (om praktik i barnomsorg) bjuds in till skolan. Det kan också handla om att eleverna gör studiebesök, t ex på Afasiförbund. Om praktiken är där personer har demens är det viktigt att man har kunskap kring just demens, att man i skolan läst om detta. Det kan också handla om praktisk träning och praktiskt stöd inför praktiken, t ex att man tränat på att bädda eller att man tränat på resvägen till praktikplatsen.

Det handlar mycket om att skapa förståelse hur man gör när man kommer till en arbetsplats. Det är också bra att reflektera över vilken praktik som är en bra start för att t ex komma i kontakt med äldre. En dagverksamhet kan vara att föredra framför ett boende, då man kan "slippa" utföra t ex dusch och det som eventuellt kan avskräcka t ex ett svårt sjukdomstillstånd. Man försöker undvika att komma till ett boende där många är mycket dåliga och har ett stort vårdbehov. På en dagverksamhet handlar det mer om t ex att spela spel, nagelvård, laga mat, möta upp vid färdtjänst, gå till aktiviteter och promenader. Dagverksamheten är ofta i mindre lokaler där man inte behöver springa i stora hus.

Vilket stöd behöver eleverna under praktiken?

Det är mycket individuellt vilket stöd eleverna behöver. Handledaren är viktig, att denne har förståelse för t ex funktionsnedsättningen. Kring detta önskar skolan vara tydlig och vill helst att eleverna berättar om sin funktionsnedsättning.

Skolan erbjuder handledarutbildning men ofta har arbetsplatserna inte tid att genomföra en sådan. Skolan erbjuder gärna träff för handledare i grupp men det är svårt att få till, då praktikplatserna är utspridda inom ett stort geografiskt område.

Ibland skulle eleverna behöva en assistent under praktiken men resurser finns ofta inte till detta.

En del elever har haft tur att ha haft ett sommarjobb via kommun som kan bli praktikplats, utöver att det är en bra erfarenhet. Ibland har praktikplatsen också varit "känd" då det handlat om en plats på den "egna" gamla förskolan, den eleven själv gick på.

Vad behöver personal och handledare på plats kring bemötande och anpassat stöd för att eleverna ska bli trygga i sin roll?

Det är, som sagt, mycket viktigt med information om funktionsnedsättningen vid ett förbesök. Ibland är handledare och personal rädda för att såra genom att fråga direkt om funktionsnedsättningen och ibland vill inte eleverna prata om det. Lyhördhet från handledare och arbetsplats är också avgörande. Det kan vara lyhördhet som gör att praktikplatsen uppmärksammar och kan ha blivit imponerade av elevers styrkor, som t ex detaljseende.

På de arbetsplatser där man sagt ja till att ta emot elev – där fungerar det oftast bra. Skolan uppmanar också både elev och handledare att ta kontakt med skolan om det skulle behövas vid svårigheter.

Är det lätt att hitta praktikplatser inom vård och omsorgsområdet?

Om man har ett befintligt kontaktnät är det lätt, det är en förutsättning. Det är stor konkurrens om platserna. Andra exempel som kan göra det svårt är t ex att Daglig verksamhet (DV) gärna tar emot elever men helst inte under längre perioder. Många arbetsplatser behöver också tänka länge inför att besluta sig om att ta emot en elev, de undrar också över vad gymnasiesärskola är för något och vad praktiken omfattar i tid. Ofta ställer sig arbetsplatsen positiv till en praktik och skolan förväntar sig ett ja, men det blir ett nej. Det är inte ovanligt att personalen säger ja men chefen nej. Erfarenheten är att det är svårast att få praktikplatser inom kommunal- och landstingsverksamhet. Lärarna konstaterar att utan privata aktörer skulle de inte få många praktikplatser.

Hur ser ni på elevernas möjligheter att få ett arbete på den öppna arbetsmarknaden?

Under samtalets gång konstaterar lärarna att när läroplanen för gymnasiesärskolan (2013) kom så har kraven höjts samtidigt som eleverna är "svagare". Vad som också konstaterades var att programmet Hälsa, vård och omsorg innebär fyra års utbildning som inte leder till någon titel, man "blir inget". Nytt är att det nu finns en extra utbildning som leder till att eleverna får titeln Serviceassistent. Detta kan vara viktigt av flera anledningar. Det är betydelsefullt för den enskilda eleven att få en titel och tar bort hindret som konkurrens med t ex förskolelärare och barnskötare innebär och det innebär också att någon annan har ansvaret. Lärarna uttrycker att många elever skulle kunna få ett arbete om arbetsgivarsidan inte var så rädd. De nämner att just nu finns ett skoluppdrag att få ut personer i lönestödsarbete men tyvärr har arbetsplatser inte behov eller råd att anställa. Ökade krav i arbetslivet gör det också svårt.

Hur ser ni på elevernas framtida möjligheter?

Här tar lärarna upp Peritos ungdomsrekrytering (Peritos ungdomsrekrytering AB) och berättar om att deras vision är att: "Alla kan inte göra allt men alla kan göra något". För att bli aktuell inom Peritos måste man vara inskriven på Arbetsförmedlingen, man anmäler sig dit och blir intervjuad för att se

om man blir aktuell som kandidat i en rekrytering. Kraven är höga på att ”hålla tider” och dylikt. Om en matchning görs mellan arbetsgivare och person anställer Peritos denne under 1 år, därefter tar företaget över anställningen. Peritos är verksamma i Stockholm, Göteborg och Helsingborg. Lärarna beskriver, oavsett vad det leder till, så är ett års anställning viktigt för att komma in i systemet, kunna få A-kassa och erfarenhet. Möjligheten till jobb är viktigt för ekonomin, självkänslan och för att bygga upp en erfarenhet. Peritos har varit på skolan och pratat om att jobba som personliga assistenter då de fått förfrågningar från några utförare.

Vad uttrycker eleverna för drömmar och hur ser de på sin framtid?

Enligt lärarna uttrycker eleverna stora drömmar om jobb, barn och hus. De vill ha ett jobb, gärna ett inom barnomsorgen. Det är dock inte ovanligt att det svänger tack vare praktikerfarenheten. Ofta söker de utbildningen för att de vill jobba med barn men med praktiken upptäcker eleverna äldreomsorgen, där det många gånger är lugnare och där de blir mycket uppskattade, enligt lärarna.

Skolan har börjat med att bjuda in gamla elever för att höra hur det gått för dem. Lärarna upplever att de som då kommer är forna elever som har lyckats få en sysselsättning även om det ofta inte är heltidssyssla och många gånger tillfälliga sysselsättningar. Vid dessa tillfällen frågar lärarna om kompisarna som de gick i skolan tillsammans med. Vad gör den och den? Svaret blir ofta att de inte vet, men lärarna gissar att de inte gör någonting.

Skolan har ingen erfarenhet av elever som ska ut i praktik i år fyra. Avslutningsvis frågar Vägledare om det förekommer praktik inom funktionshinderområdet? Lärarna svarar att det inte är så vanligt, man måste också fundera på var någonstans det i så fall skulle vara och vilka arbetsuppgifter som skulle vara relevanta, då elever med intellektuella funktionsnedsättningar med egna behov av stöd kan få svårigheter med en praktikplats där arbetet går ut på att ge stöd till personer med just intellektuella funktionsnedsättningar. Man kan tänka sig att en praktikplats där man ger stöd till personer med omfattande fysiska och intellektuella funktionsnedsättningar skulle kunna vara mer lämpligt. Det finns också exempel på elever som praktiserar på DV som har verksamhet på ett äldreboende eller DV som är arbetsinriktade.

Redovisning fokusgrupp elever

Varför valde du utbildningen Hälsa, vård och omsorg?

Här uttrycker flera av eleverna att anledningen var att de älskar barn och vill jobba med barn. Någon har sommarjobbat på dagis och tyckte det var kul, detta gjorde att personen vill söka till den här utbildningen. Någon uttrycker att de var intresserade både av barn och äldre.

Vad är roligast med utbildningen?

Eleverna säger att nästan allt är roligt, både att praktisera och ämnena i utbildningen. Huvudämnena nämner någon som väldigt roliga. Det är t ex ”vård & omsorg”, ”barnet i förskolan” och ”skapande verksamhet i förskolan”.

Var det som ni tänkte?

I 9:an fick man prova på olika gymnasiesärskolor och det var bra. Alla elever tycker att det var som de tänkt sig.

Vad är svårast med utbildningen?

Här säger eleverna att de inte upplever något som svårt. Någon nämner att man inte blir något efter studenten och att det är dåligt med tanke på att man går en utbildning i fyra år. Man måste plugga

vidare för att bli något. Vid detta uppehåller sig samtalet en stund. Läraren nämner att det man har med sig är kunskap, betyg och omdömen från APL och att man innan man slutar skolan får stöd i att skriva ett CV. Vid en fråga om de tänkt sig att plugga vidare blir svaret att de inte bestämt det ännu.

Hur var praktiken?

Eleverna hade just avslutat sin praktik och den hade genomförts inom äldreomsorg på dagverksamhet och boende, samt två elever som gjort sin praktik inom en arbetsinriktad DV. Alla elever svarade här att praktiken var bra.

Vad fick ni göra på praktiken?

Här räknades en mängd exempel upp:

Sittgympa, frissa, fotvård, gå ut, följa på aktiviteter, sprita handtag, moppa, sortera sopor, bingo, köra rullstol, följa till avdelning, spela Fia, platta kartonger, köra matvagnar, måla naglar och laga mat inom äldreomsorgen. Inom DV – en serviceenhet - jobba med ved, riva dansbana och bygga scen.

En elev berättar att hen inte fick göra så mycket i början på boendet. Eleven hade fått mata, spela Fia med knuff, bädda sängar, promenera, baka och lösa korsord. Personerna på boendet var dementa och upplevelsen var att det inte var svårt att möta dementa även om det fanns lite oro innan eftersom man läste om demens och vad man ska göra innan praktiken.

Fylldes arbetstiden?

Många av eleverna upplevde att tiden fylldes med arbetsuppgifter men någon elev upplevde inte det. Tvärtom blev hen rastlös av att ha för lite att göra. Eleven hade bett handledare om mer uppgifter men fick istället rita eller sitta med sin mobil. Eleven funderade och sa: "de kanske ville ta det lugnt med mig" (praktikplatsen var på en DV som hade sin verksamhet inom en dagverksamhet inom äldreomsorgen).

Vad var roligast?

Här nämndes att det roligaste var att hjälpa till och tvätta "äldre" och också att personalen var roligast.

Vad var svårast?

Här sa någon elev att det svåraste var att prata med de äldre, att veta vad man ska prata om? En annan elev höll inte med, hen sa att det var lite osäkert i början men om man bara pratade lugnt och tydligt gick det bra. Man behövde bara vara naturlig så gick det bra.

Hur var er handledare på praktiken?

Många hade positiva upplevelser och någon beskrev handledaren som trevlig, gullig och pratglad. En elev praktiserade på ett boende där personalen gick på oregelbundet schema, vilket ledde till en upplevelse av att inte ha en handledare. Personalen sa olika saker vilket var irriterande då det blev svårt att utföra sina uppgifter.

Hur var stödet från handledaren?

Alla pratade om stödet som bra, men någon hade önskat gehör för önskan om fler arbetsuppgifter. Eleven berättade att hen hade föreslagit arbetsuppgifter. Hen hade inte heller fått vara med de äldre och förstod inte varför. De behövde paus jag kunde mer berättade eleven. (Praktikplats inom DV som jobbade mot dagverksamhet inom äldreomsorgen, med "de" menar eleven de arbetstagare som har en beviljad insats på DV)

Hur var stödet från lärarna under praktikperioden?

Lärarna kom och hälsade på 2-3 gånger och det var bra uttrycker eleverna.

Vad händer efter skolan tror ni?

Någon elev säger att först kunde hen bara tänka sig att jobba med barn, men nu kan eleven tänka sig att jobba både med äldre eller barn. Flera av eleverna håller med. Någon säger att det kanske blir inom äldreomsorgen då det är lättare att få jobb där.

En elev säger att hen inte vill jobba alls med barn eller äldre, utan vill välja något annat jobb. Vad vet hen inte. Vägledarna frågar vidare kring detta. Och till slut säger eleven att det inte är någon idé att drömma. Säger jag något så blir det ändå inte det, säger eleven. Vägledare frågar varför det inte är någon idé att drömma och elevens svar blir att hen kanske inte klarar av det.

Vad skulle ni vilja arbeta med i framtiden

Just nu är det fokus på skolan så några uttrycker att de inte tänkt så långt än. Någon annan att de inte har en aning. Någon elev säger att de skulle vilja bli Fritidsledare och jobba på fritids med funktionshindrade som behöver stöd och hjälp. Någon säger att de tänkt mycket på framtiden. Någon vill jobba någonstans där man kan umgås, prata och hjälpa. Någon har erfarenhet kring vård och omsorg genom att familjemedlemmar jobbat inom det. Efter att samtalet pågått ett tag säger eleven som inte velat drömma, att hen ändå vill säga något. Jag vill bli väktare. Detta leder till att flera av eleverna börjar nämna fler önskemål. Önskemålen är sopbilsgubbe, dagis eller äldre, professionell DJ eller producera musik, flyttgubbe och utestädare. Någon uttrycker det som att något extra jobb jag skulle vilja ha (om inte barn eller äldre) är journalist, skådespelare eller ett jobb på Mac Donalds men det kanske är för stressigt.

Vad tror ni händer efter skolan?

Här nämner läraren att de uppmuntrar till att ta reda på vad man vill och sedan jobba på att knyta kontakter. Ibland, säger läraren, leder praktiken till ett sommarjobb.

Eleverna fortsätter här nämna saker de önskar, någon vill från väktare plugga vidare till polis men konstaterar att det tar lång tid. Annat som lyfts fram är önskan om att kanske bli pizzabagare. Någon gillar att åka T-bana, kanske man kan köra tågen? En elev gillar att meka och läraren säger att kanske fordonsprogram som finns hade passat bättre även om det inte går byta ett program. Någon vill fråga om jobb på sin egen gamla grundskola.

Att man kan få sommarjobb genom kommun och landsting nämns men det är svårt att få enligt läraren. Det blir ett vacuum då eleverna är för gamla nu, det är upp till 18 års ålder man kan få detta.

I 4:an görs två praktikperioder och Vägledarna frågar hur eleverna tänker inför dessa. Någon vill gå till samma som de nyss varit på, någon vill istället gå till dagis en annan vill prova på den plats som en klasskamrat varit på. En annan skulle vilja praktisera på ett hunddagis.

Sammanfattande reflektion

Utifrån de ovan redovisade fokusgruppernas svar finns det flera områden och frågeställningar där en fördjupning skulle gagna kompetensförsörjning inom ett område där behoven är stora efter arbetskraft och samtidigt bidra till att fler personer med funktionsnedsättning kan nå den reguljära arbetsmarknaden. Nedan lyfts några reflektioner. Peritos vision "alla kan inte göra allt men alla kan göra något" är tankeväckande och intressant att fördjupa sig i utifrån de behov som samhället står inför inom vård- och omsorgsområdet.

”En potentiell rekryteringsbas är personer med funktionsnedsättning, som har svårt att få tillträde till branschen. Ur ett kompetensförsörjningsperspektiv är det nödvändigt att underlätta tillträdet till arbetsmarknaden för personer med funktionsnedsättning. En möjlighet skulle kunna vara att involvera gymnasiesärskolans program Hälsa, vård och omsorg i VO-College struktur och genom det erbjuda Arbetsförlagt lärande (APL) platser med utbildade handledare, som kan vara ett sätt att stärka samverkan mellan utbildning och arbetsliv. Det kan vara en väg som bidrar till att fler personer från gymnasiesärskolan på sikt kan få arbete i stället för Daglig verksamhet. Det kan då komma att kräva någon form av differentierade arbetsuppgifter som förutsätter påverkan av strukturer.”

(ur projektformuleringen)

Intervjuerna bekräftar att det kan vara svårt att få tillträde till branschen och att möjligheten att komma ut i praktik är viktig på många sätt. Den bekräftar också att handledaren är mycket viktig. Vad som också framkommer är att det innebär ett ganska stort arbete för skolorna att hitta praktikplatser och att få till stånd handledarutbildningar.

”Lärarna konstaterar att utan privata aktörer skulle de inte få många praktikplatser.”

Lärarna berättade om Peritos och om visionen att ”alla kan inte göra allt men alla kan göra något” och om detta är en vidare vision i samhället är kontakten mellan, skola och arbete med hjälp av handledare avgörande enligt lärarna.

”Lyhördhet från handledare och arbetsplats är också avgörande. Det kan vara lyhördhet som gör att praktikplatsen uppmärksammar och kan ha blivit imponerade av elevers styrkor, som t ex detaljseende.”

Intervjuerna belyser en struktur som kan innebära hinder i möjligheten till differentierade arbetsuppgifter, eleverna ”blir inget” och de behöver en titel som får plats i arbetslivet och inte konkurrerar med t ex barnskötare och förskolelärare i ett arbetsliv med ökade krav.

”Vad som också konstaterades var att programmet Hälsa, vård och omsorg innebär fyra års utbildning som inte leder till någon titel, man ”blir inget”.”

”Någon nämner att man inte blir något efter studenten och att det är dåligt med tanke på att man går en utbildning i fyra år. Man måste plugga vidare för att bli något. Vid detta uppehåller sig samtalen en stund. Läraren nämner att det man har med sig är kunskap, betyg och omdömen från APL och att man innan man slutar skolan får stöd i att skriva ett CV.”

Ett par elever hade sin praktikplats inom arbetsinriktad Daglig verksamhet (DV) inom området stöd till personer med funktionsnedsättning. DV är en insats enligt Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS), en viktig insats för de personer som har det behovet men om det blir en sysselsättning för en person på grund av strukturella hinder till arbetsmarknaden leder det till en förlust både på individ- och arbetslivsnivå.

”Eleven hade bett handledare om mer uppgifter men fick istället rita eller sitta med sin mobil. Eleven funderade och sa: ”de kanske ville ta det lugnt med mig” (praktikplatsen var på en DV som hade sin verksamhet inom en dagverksamhet inom äldreomsorgen).”

Avslutningsvis vill Vägledarna som genomförde fokusgrupperna lyfta fram ett par delar av samtalen som handlar om, intentionen i LSS, nämligen möjligheten att leva som andra, drömma som andra. Citaten kan läsas mot bakgrund av att för många personer med intellektuella funktionsnedsättningar är ekonomisk utsatthet en verklighet. En verklighet som ytterligare försämrar förutsättningar att som medborgare få samma möjligheter och att aktivt kunna delta i samhället på lika villkor som andra. Om detta kan man läsa mer i FUB:s rapport Fångad i fattigdom (2014).

”En elev säger att hen inte vill jobba alls med barn eller äldre, utan vill välja något annat jobb. Vad vet hen inte. Vägledarna frågar vidare kring detta. Och till slut säger eleven att det inte är någon idé att drömma. Säger jag något så blir det ändå inte det, säger eleven. Vägledare frågar varför det inte är någon idé att drömma och elevens svar blir att hen kanske inte klarar av det.”

”Efter att samtalet pågått ett tag säger eleven som inte velat drömma, att hen ändå vill säga något. Jag vill bli väktare. Detta leder till att flera av eleverna börjar nämna fler önskemål. Önskemålen är sopbilsgubbe, dagis eller äldre, professionell DJ eller producera musik, flyttgubbe och utestädare. Någon uttrycker det som att något extra jobb jag skulle vilja ha (om inte barn eller äldre) är journalist, skådespelare eller ett jobb på Mac Donalds men det kanske är för stressigt.”

Stockholm 30 juni 2016

Maria Grauers, Forum Carpe

Malin Makboul, Forum Carpe

Marjo Engström, Vägledare i Delaktighetsmodellen, Forum Carpe

Referenser

Forum Carpe 2012

www.forumcarpe.se

Läroplan för gymnasiesärskolan 2013

http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fpubext%2Fbilaga%2FBlob%2Fpdf365.pdf%3Fk%3D365

Peritos ungdomsrekrytering AB

<http://peritos.se/om-peritos/ungdomsrekrytering/>

Fångad i fattigdom, FUB, 2014

http://www.fub.se/sites/www.fub.se/files/bilagor/fangad_i_fattigdom_-_rapport.pdf

Bilaga 2

EUROPEISKA UNIONEN
Europeiska socialfonden

Gymnasiesärskolans möjlighet att ingå i Vård- och omsorgscollege

Resultat av enkät till regionala och lokala VO-College om gymnasiesärskolan, med *exempel* på svar på öppna frågor.

Har ni någon samverkan/kontakt med gymnasiesärskolan i ert college i dagsläget?

Namn	Antal	%
Ja	11	40,7
Nej	16	59,3
Total	27	100

Svarsfrekvens

100% (27/27)

På vilket sätt har ni samverkan/kontakt med gymnasiesärskolan?

Kontakt genom att de finns i vårt VO-College och är på praktik hos arbetsgivarna.
Elever och lärare deltog som publik vid deltävling till Yrkes SM.
Elever på gymnasieskolans Vård- och omsorgsprogram gör delar av kursen specialpedagogik tillsammans med elever på gymnasiesärskolan. Elever på gymnasiesärskolan lär elever på Vård- och omsorgsprogrammet teckenstöd.
Elever på APL.

VO Gymnasie Skövde Västerhöjd och programmet hälsa vård och omsorg Gy sär. Samverkar genom gemensamma lektioner, grupparbeten olika projekt. Eleverna från GY sär har också sin undervisning inom VO:s lokaler 2 dagar i veckan och till hösten alla dagar. Lärare från VO handhar också elevernas placeringar och kontaktbesök när eleverna är på APL.
Möjlighet till APL i Lund och Malmö kommun.
Möckelngymnasiet: elever på VO-programmet gör delar av kursen Specialpedagogik tillsammans med elever på gymnasiesärskolan. Elever på gymnasiesärskolan lär elever på VO-programmet teckenstöd.
Kurserna Hälsopedagogik, Vård- och omsorgsarbete 1 samt Medicin 1 har erbjudits till några elever från Gysär
Ett fåtal elever har beretts en praktikplats
Bollnäs- ingår i praktiksamordningen Hudiksvall- har deltagit vid vissa lokala möten som haft gemensamma frågor på agendan. Gävle- har deltagit vid ett möte för att få/ge information, kommer att delta där gemensamma frågor finns framåt.

Varför har ni inte samverkan/kontakt med gymnasiesärskolan i dagsläget?

Det är endast nationella programmet på gymnasieskolan och inom vuxenutbildningen som är representerade inom VO-College. En orsak kan vara att HVO inom särskolan är nytt.
Det finns ingen gymnasiesärskola i vår kommun.
Vi har inte de programmen inom särskolan.
Tror att det helt enkelt att det är bortglömt
Vi har valt att fokusera på Gymnasiet, Yrkehögskola och ansöker om Vux i dagsläget.
Ej varit aktuellt tidigare men vid omcertifieringen kommer denna fråga tas upp på agendan.
Frågan har aldrig diskuterats vare sig politisk eller inom förvaltningen. Gymnasiesärskolan är placerad på en annan gymnasieskola och i en byggnad som geografiskt ligger en bit från det nationella Vård- och omsorgsprogrammet.
Lokalt finns kontakten, då Carlforska även har dessa elever.
Inte genom college utan parterna var för sig.

Inom ramen för VO-College har vi inte aktualiserat ett samarbete, men det sker viss samverkan mellan skolor och några arbetsgivare kring APL

Finns programmet Hälsa vård och omsorg i dagsläget inom de kommuner som ingår i ert college?

Namn	Antal	%
Ja	14	51,9
Nej	13	48,1
Total	27	100

Svarsfrekvens

100% (27/27)

Vilka möjligheter ser ni med att erbjuda elever från gymnasiesärskolans program Hälsa vård och omsorg APL platser?

Inom äldreomsorgen, svårt inom funktionshinderområdet.

Det är möjligt med bra planering, nära samarbete med skolan och individanpassad APL-plats.

Svårt att svara på då gymnasiesärskolans elever har ett högst individuellt stödbehov.

Mycket svårt inom sjukhuset på grund av förkunskapskrav samt att det är svårt med platser och handledare. Inom den kommunala verksamheten kan det eventuellt finnas enstaka platser och handledare beroende på innehållet i APL.

Det kan tänkas att det går att ordna.

Brist på APL platser samt utbildade handledare kan försvåra.

Inom Daglig verksamhet, särskilt boende.

Stora möjligheter.

Vi har också tankar/förslag på hur man kan stötta handledare ute på APL. Men tankarna är i sin linda och kommer att tas upp i nästa arbetsgrupp.

Goda möjligheter

Möjligheter finns i framtiden. Lokalfråga dock begränsande just nu

Möckelngymnasiet: Mycket svårt inom sjukhuset på grund av förkunskapskrav samt att det är svårt med platser och handledare. Inom den kommunala verksamheter kan det eventuellt finnas enstaka platser och handledare beroende på innehållet i APL.
Möjligheterna finns inom kommunen, men de måste anpassas speciellt vad gäller enhet, schema samt handledare
Mycket svårt att få platser och har inte fått några inom kommunal verksamhet i Linköping.
Särskilda kvalifikationskrav gäller för Vård- och omsorgscollege med höga krav som är en utmaning i så fall.
Den svåra delen i utbildningen torde vara att få fram APL-platser. Redan idag är behovet av APL-platser större än tillgången och speciellt vissa perioder under läsåret kan det innebära att elever inte får den praktik som hen ska ha i sin utbildning. Behovet av "anpassade" APL-platser kan ev öka. En utmaning att ta tag i och genomföra.
I vår region är det framförallt Östersunds kommun som tillhandahållit APL platser
Möjlighet finns.
Inom daglig verksamhet erbjuds redan i dagsläget regelbundet APL från andra gymnasiesärskoleprogram
Det är stort behov av praktikplatser men det får ordna sig när efterfrågan kommer.
Finns i viss utsträckning, kräver kunskap ute på APL-platserna.
Hos några av våra arbetsgivare finns möjligheten att erbjuda APL för elever vid gymnasiesärskolans program Hälsa vård och omsorg. Några av våra arbetsgivare uppger att möjligheten inte finns att erbjuda APL hos dem i dagsläget.

Vilka utmaningar/ svårigheter ser ni med att erbjuda elever från gymnasiesärskolans program Hälsa vård och omsorg APL platser?

Varje plats måste beredas individuellt, hänsyn till elevens förmåga och arbetsplatsens utformning. Välja handledare med omsorg som har förståelse och kännedom för funktionshindrade. Välja praktikplats utifrån eleven. Kan finnas kompisar på arbetsplatsen om den är inom funktionshinderområdet. Kan vara svårt med hygienfrågor att eleverna ska vara med vid brukarens duschning mm.
Det måste vara individanpassat, platsanpassat och uppgiftsanpassat.
APL-platser skulle säkert kunna ordnas, men kräver då troligen en handledare via skolan.

Antalet lämpliga platser samt handledarnas kunskaper om dessa elevers behov.
Bristen på APL platser som redan är idag samt att handledarna ev. behöver stöd/utbildning i hur handleda denna grupp av elever.
Ibland måste arbetsgivaren göra individuella anpassningar.
Det har varit betydande svårigheter men framförallt har det varit svårt att få elever till programmet
Väldigt individuella lösningar som kräver stor omtanke och planering både för den som ska ut i APL och verksamheten som tar emot.
Val av enhet, arbetstider och handledare som är speciellt utbildade för målgruppen.
Kompetens och erfarenhet saknas hos våra APL platser och handledare
Det måste finnas en handledare som har avsatt tid för handledning.
Samma utmaning som för gruppen språksvaga personer. I den produktions täta miljö som vård och omsorg är idag, måste man hitta win- win för att motivera personalen att ta emot APL. Kommer eleverna bli anställningsbara? Svårt att ge ett generellt svar på denna fråga då det är individuellt och skiljer sig från person till person.
Att ge det stöd till handledarna som gör att de kan ge eleverna rätt förutsättningar.
För att vi ska kunna göra detta på ett bra sätt så behöver vi avsätta personalresurser för handledningen och detta behöver kompenseras ekonomiskt. Vi ser även att handledarutbildningen behöver kompletteras för att handledarna på bästa sätt ska kunna möta elevernas förutsättningar och skapa en trygg miljö för dem.

Vad skulle behövas för att möta dessa utmaningar/svårigheter?

Utbildning av handledare som kan bemöta och ha förståelse för personer med olika funktionsnedsättningar som går på gymnasiesärskolan.
Bra samordning. En stabil verksamhet där det går att uppgiftsanpassa Apl samt erfarna handledare.
Nogsam individuell planering av utb. anordnare och arbetsgivare tillsammans samt tät uppföljning - som vid vanlig APL för elever inom gymnasiesärskolan.
Andra yrken som inte är så krävande, t ex i "serviceteam" som kanske tar hand om tvätt, lättare städning, kökssysslor, eller arbetsuppgifter i form av att vara sällskap och kontaktperson för vårdtagare.

Vi behöver starta med en dialog med gymnasiesärskolan kring förväntningar/möjligheter och utmaningar. Helt enkelt kartlägga dessa.
Information, kunskap om funktionshinder. Förberedande möte inför praktiken. Mer handledning under pågående APL. Viktigt att handledaren känner till kurskraven.
Mer info. handledare.
att vi erbjuder ytterligare stöd till våra handledare
Hög lärartäthet med gedigen kompetens.
Väl definierade arbetsuppgifter och väl valda APL-platser med tanke på dagens krav inom vården med allt sjukare och vårdkrävande patienter/brukare så ställd större krav på kompetens hos personalen. Utifrån de elever som finns idag inom kommunens gymnasiesärskola så är det svårt att se att det är ett område som det är angeläget att starta utbildning inom. Skapa en plan för att tänka bredare kring stöd och handledning för dessa elever. Ta med sarskolan i samtal om "breddad rekrytering".
utbildning och eventuellt elevassistenter med på APL
Krävs mer handledarresurser och mer utbildning kring den problematik som finns. Tid saknas för samverkan med skolan.
Dialog med nuvarande rektor, personal och förvaltning. Inventering av resurser och samverkan mellan två gymnasieskolor.
Definitivt skulle våra handledare få mer kunskap kring målgruppen för att få en väl fungerande APL för eleven
Skulle behövas utredas, viktigt att man är insatt i frågan på alla nivåer.
Avsatt tid för handledning och utbildning i funktionsnedsättning, bemötande, kommunikation.
Ekonomiska incitament för att kunna stödja individen. Tid är pengar.
Extra handledarutbildning om dessa elevers kursmål och handledningsbehov.
APL-anpassad utifrån individen, mer tid till förberedelse inför praktikperioden.
För att vi ska kunna göra detta på ett bra sätt så behöver vi avsätta personalresurser för handledningen och detta behöver kompenseras ekonomiskt. Vi ser även att handledarutbildningen behöver kompletteras för att handledarna på bästa sätt ska kunna möta elevernas förutsättningar och skapa en trygg miljö för dem.

Anser du/ ni att de handledare som finns i verksamheterna har den kompetens som krävs för att handleda elever från gymnasiesärskolan?

Namn	Antal	%
Ja	1	3,7
Nej	7	25,9
Delvis	19	70,4
Total	27	100

Svarsfrekvens
100% (27/27)

Vilken kompetens behöver tillföras för att handleda elever från gymnasiesärskolan?

Individuell introduktion för varje individ + generell kompetens och funktionshinderområdet.
Fördjupad kompetens inom specifika funktionshinderområden samt generellt om utvecklingsstörning. Handledarna har idag svårt att få ordentlig tid för handledning i verksamheten.
Specialpedagogisk kompetens eller motsvarande.
Handledarutbildning. Kännedom om funktionshinder. Mer tid och förmåga till pedagogisk handledning.
Kompetens kring elevernas svårigheter och styrkor
Mer info angående kunskapskrav för dessa elever.
basal handledarutbildning, kunskap om olika personers inlärningsförmåga och kunskap om olika funktionsnedsättning
Genomgången handledarutbildning med fokus på särskilda behov
Svår fråga men är något som måste arbetas fram mellan lärarna på gymnasiesärskolan och handledarna ute på arbetsplatserna. Kunskap om elevers behov av stöd, diagnoser, funktionsnedsättningar mm. I dialog med elev, föräldrar och lärare.
Pedagogiska och andra utvecklande förutsättningar som ger en god lärmiljö för alla parter.

Kompetens om de kursmål utbildningen har. Nivå.
Handledarna behöver kunskap om elevernas förutsättningar och behov och hur vi möter dem på bästa sätt för att skapa en så positiv apl som möjligt.

Har ni förslag på hur det skulle kunna göras?

Handledare inom funktionshinderområdet skulle kunna vara mentorer för handledare inom äldreomsorgen. Dialog grupper på respektive arbetsplats. Auskultation i gymnasiesärskolan en dag av handledaren.
Eftersom det är ett så litet antal elever det handlar om vore det bästa att varje kommun utser 1-2 enheter som blir duktiga på att ta emot särskoleelever. Stabila verksamheter som ligger i nära anslutning till kollektivtrafik. Vid dessa enheter skulle handledarna gå en specifik utbildning.
Nogsam individuell planering av utbildningsanordnare anordnare och arbetsgivare tillsammans samt tät uppföljning.
Inrätta "serviceteam" eller något slags umgänges- eller kontaktgrupper.
Avsätta mer tid för handledare - kostnad? Förberedande handledare träff, använda handledare inom funktionshinderområdet som stöd och bollplank. Steg 3 handledarutbildning.
Tas upp på handledarträffar
Diskussionsgrupper med berörda och med t.ex. personal och kuratorer från Gymnasiesärskolan. Blivande handledare får träffa eleverna innan APL perioden.
Utveckla handledarutbildningen och mer kunskap om utbildningen och få vara med i skolan för att möta gruppen.
Utvecklingsdagar inkl. work shops för inblandade. Föreläsningar om lagar och föreskrifter för området. Inspirerande möten mellan elever, lärare, handledare och arbetsgivare.
Bör ingå i nuvarande handledarutbildning steg 1-2, men fördjupas ytterligare i steg 3. För vår del funderar vi om ett antal enheter och APL platser inom våra kommuner skall vara vikta för elever från GY-särskola, och därmed kunna erbjuda kvalitativ APL med rätt förutsättningar.
Ev. Specifik kompetens för handledare – steg 4?
Genom utbildning i kurserna specialpedagogik 1 och 2, etik och människans livsvillkor + vårdpedagogik och handledning
Ett utökat stöd från utbildare ses som nödvändigt i att handleda och säkerställa kompetensen under APL.

Anser du/ni att VO-College nationella handledarutbildning ger rätt kompetens för att handleda elever från gymnasiesärskolan? (framtidens handledare)

Namn	Antal	%
Ja	0	0
Nej	10	37
Delvis	17	63
Total	27	100

Svarsfrekvens
100% (27/27)

Hur skulle VO-College nationella handledarutbildningen behöva kompletteras?

Det är onödigt att utbilda alla. Hellre ge en specifik utbildning/modul till utsedda handledare vid några enheter.
Steg 3 i handledare utbildning, mer inriktning mot funktionshinderområdet.
en halvdags utbildning kring funktionsnedsättning Påbyggnadsutbildning
Viktigt att det är samma utbildning men tar upp kring funktionshindren.
Kunskap om lagar och regler inom området. Kompetensutveckling inom området. Handledning av handledare. Uppföljningsmöten med möjlighet till frågor och erfarenhetsutbyte mellan såväl handledare som lärare och vårdnadshavare.
Specifik kompetens för handledare -steg4. Kommunikation, pedagogik, metodik.
Kurserna specialpedagogik 1 och 2, etik och människans livsvillkor samt krav på erfarenhet från målgruppen.
Kompetens om gymnasiesärskolans mål och bedömningsgrunder för nivån.
Handledarna behöver kunskap om elevernas förutsättningar och behov och hur vi möter dem på bästa sätt för att skapa en så positiv apl som möjligt. Ett utökat stöd från utbildare ses som nödvändigt i att handleda och säkerställa kompetensen under APL.